

ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

О.А. Белевят, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто сутність і складові сталого розвитку аграрного сектору через нарощування виробничих потужностей підприємств і еколого-економічної ефективності використання природних ресурсів. Обґрунтовано концептуальний підхід щодо раціонального використання земельного потенціалу аграрного сектору і сільських територій через удосконалення земельних відносин і забезпечення збереження навколишнього середовища. Виявлено основні пріоритети у забезпеченні сталого розвитку.

Ключові слова: земельні відносини, сільськогосподарські угіддя, раціональне використання, землекористування.

Постановка проблеми. Раціональне використання земельних ресурсів є основою забезпечення збалансованого сталого розвитку сільських територій і передбачає удосконалення земельних відносин, дієву організацію управління земельними і водними ресурсами, лісами, полезахисними і водоохоронними лісосмугами, охорону навколишнього середовища. Актуальність питання пов'язана із необхідністю отримання не тільки економічних, а і соціальних та екологічних переваг від землекористування, що є основою сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вирішенню проблем деградації, раціоналізації використання, збереження і відтворення земельного потенціалу сільських територій у контексті забезпечення їх сталого розвитку присвячено наукові праці таких учених як: О.Ю. Амосова, В.Г. Андрійчука, О.М. Бородіної, О.Г. Булавка, О.М. Вишневіської, Л.О. Мармуть, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.П. Сахацького, І.Н. Топіхи, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби, В.М. Яценка та іншими. Результати їх досліджень охоплюють широке коло аспектів землекористування. Однак, на наш погляд, необхідно розширити дослідження через визначення ключових напрямів раціонального використання земельного потенціалу у

контексті забезпечення сталого розвитку аграрного сектору і сільських територій.

Постановка завдання. Одним із пріоритетів держави, на сучасному етапі, є забезпечення сталого розвитку, збалансованого економічного зростання аграрного сектору для вирішення завдань щодо нарощування обсягів виробництва якісної продукції на основі раціонального і ефективного використання земельного потенціалу.

Мета статті полягає в опрацюванні концептуального підходу щодо раціонального використання земельного потенціалу аграрного сектору і сільських територій через удосконалення земельних відносин і забезпечення збереження навколишнього середовища. Виявлення основних пріоритетів у забезпеченні сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Земельний потенціал сільської території формується просторовою земельною цілісністю, на якій з відповідними ресурсами функціонує сільська поселенська мережа. Її жителі проживають у сільських поселеннях і здійснюють сільськогосподарське виробництво пов'язане з такою формою ведення виробничої діяльності, в якій домінує використання земельних ресурсів.

Дбаючи про успішне майбутнє країни і сталий розвиток сільських територій, ми повинні розумно та ощадливо розпоряджатися національним багатством – землею, забезпечувати її раціональне використання і охорону.

Найважливішою умовою раціонального і екологічно безпечного використання землі є встановлення ефективних земельних відносин, які характеризуються суспільними відносинами між людьми, пов'язаними з володінням і користуванням землею, є складовою системи виробничих відносин кожної історичної епохи [1].

Зміст поняття «земельні відносини» має різні контексти, які пов'язані з власністю на землю, рентними, виробничими, аграрними та суспільно-економічними відносинами. Земельні відносини є основою аграрної політики, аграрних відносин зокрема і соціально-економічних взагалі [2, с. 20].

Земельні відносини є відносинами, які виникають у контексті володіння, користування, розпорядження та управління земельними ресурсами на всіх рівнях як об'єктами господарювання і засобами сільськогосподарського виробництва [3, с. 361].

Раціональним слід вважати таке використання земель, яке забезпечує економічний ефект господарювання і при цьому поліпшує родючість ґрунтів, екологічний стан навколишнього середовища. При цьому комплекс організаційно-економічних заходів спрямовується на збереження і відтворення родючості ґрунтів, екологічний баланс ландшафтів, поліпшення інших корисних властивостей землі і навколишнього середовища [4, с. 173].

Зміни, які відбувалися у процесі реформування земельних відносин, призвели до переважання економічних вигід над екологічними. Рівень використання земель в Україні можна охарактеризувати як нераціональний, а подальша деградація потенціалу земельних ресурсів у сільському господарстві може мати негативні наслідки через загострення екологічних ризиків.

Земля є основним ресурсом людського розвитку в сільській місцевості, але цю функцію вона зможе виконувати лише за умови консолідації сільськогосподарського землекористування та формування ефективних агроформувань ринкового типу [5, с. 168].

На сучасному етапі розвитку переважною формою земельного обігу виступають орендні відносини, які наразі не характеризуються достатньо високою соціально-економічною і екологічною ефективністю. Для її підвищення варто запровадити дієвий механізм державного регулювання оренди землі, спрямований на забезпечення ефективного землекористування та вирішення соціальних проблем сільського населення. [6, с. 249]

Вимагає врегулювання і питання визначення строків оренди, оскільки короткотермінова оренда не сприяє збереженню землі в єдиних масивах [7, с. 12]. Короткотермінова оренда не задовольняє інтересів орендарів і не забезпечує

умови для раціонального використання ґрунтів і дотримання вимог сівозмін, оскільки орендарі не здійснюють капіталовкладень на покращення якості земель. Потрібний певний час для того щоб витрати на збереження і підвищення родючості ґрунтів змогли себе окупити. Повна віддача від них настає через період, який перевищує строки оренди і дістається землевласнику [8, с. 12].

Значний вплив на землекористування здійснюють організаційні фактори, у тому числі особливості форми власності підприємств.

На сучасному етапі розвитку земельних відносин саме створення агрохолдингів внесло певні корективи до існуючої ситуації на селі. Агрохолдинги є бізнесовими проектами, заснованими на отриманні переважно економічних вигід. Підтримка і розвиток сільської інфраструктури не є переважачим завданням в діяльності агрохолдингів. У зв'язку з тим, що агрохолдинги зареєстровані у містах, вони рідко сплачують податки до місцевих бюджетів. Колишні колективні сільськогосподарські підприємства, які втратили статус юридичної особи, перетворилися у філії або підрозділи агрохолдингів.

Саме тому потрібно запровадити механізм, який би забезпечував сплату податків підприємствами і організаціями, які ведуть агробізнес не за місцем реєстрації їх головної компанії, а за місцем діяльності їх аграрних підрозділів, тобто у сільській місцевості. Це дозволить сільським радам акумулювати кошти місцевих бюджетів для розвитку соціальної інфраструктури села.

У контексті вищезазначеного, важливим є законодавче регулювання розміру землекористувань сільськогосподарськими товаровиробниками та їх відповідальності за охорону земель, їх раціональне використання та соціальний розвиток сільських територій [9]. А також вирішення питання щодо підвищення рівня соціальної відповідальності аграрного бізнесу, у тому числі агрохолдингів.

Альтернативою агрохолдингам може стати створення у сільському господарстві підприємств з оптимальними роз-

мірами землекористування, з поєднанням розвитку всіх галузей. А також формування спеціалізації, яка враховує потреби аграрного ринку і інтереси територіальної громади. Це є об'єктивною необхідністю розвитку аграрного бізнесу, який базується на принципах сталого розвитку сільських територій.

Отже, ефективне використання землі можливе тільки у підприємствах, які мають достатній виробничо-ресурсний потенціал за постійного його якісного поліпшення і підвищення рівня інтенсивності використання. Підприємства з високим рівнем концентрації праці і капіталу здатні швидко проводити модернізацію виробництва і налагоджувати випуск високоякісної конкурентоспроможної продукції за мінімальний термін, забезпечити соціальний розвиток і віддачу вкладених коштів.

Завершення періоду реформування земельних відносин повинно бути спрямоване на врегулювання екологічних проблем землекористування.

Порушення екологічно збалансованого співвідношення сільськогосподарських угідь через надмірне розширення площі ріллі, зростання деградації агроландшафтів через водну ерозію і техногенне забруднення спричиняють зниження продуктивності земельних ресурсів, посилюють необхідність комплексного врегулювання питань з використання і охорони земельних ресурсів.

На сучасному етапі землекористування не існує цілісної концепції використання і охорони земельних ресурсів, яка б відповідала соціально- еколого-орієнтованим потребам. Не сформовано чіткої і обґрунтованої позиції щодо формування землекористування товаровиробниками.

Логічне завершення земельної реформи потребує створення ефективного економічного механізму регулювання земельних відносин на основі розробки оптимальної нормативно-правової бази ведення земельно-кадастрової справи. Трансформація землекористування повинна бути зорієнтована на отримання соціальних і екологічних вигід для сільських територій.

Висновки. Впровадження приватної власності на землю змінило умови землекористування. Перед наукою і практикою постала необхідність економічного регулювання земельних відносин і організації раціонального використання земельних угідь, на основі визначення і обґрунтування системи організаційно-господарських заходів щодо відновлення їх продуктивності.

Досвід реформування земельних відносин свідчить, що реальний механізм упорядкування використання земель, регулювання земельних відносин, а також раціонального і водночас ефективного використання земельних ресурсів може бути тільки комплексним через поєднання правових, соціально-економічних, організаційно-територіальних, екологічних завдань, розроблення оптимальної нормативно-правової бази ведення земельно-кадастрової справи.

Трансформація земельних відносин не може розвиватися ізольовано і повинна включати не тільки реформування власності, а й всю сукупність елементів державно-управлінської системи і суспільно-політичного ладу.

Отже, для раціонального використання земельного потенціалу сільських територій необхідним є удосконалення земельних відносин і забезпечення збереження навколишнього середовища. Доцільно застосовувати комплексний підхід щодо збереження екосистем, який полягає у екологізації виробництв і зниженні рівня антропогенного навантаження на всі види природних ресурсів.

Література:

1. Пашков І. А. Земля як чинник соціального розвитку / І. А. Пашков // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2009. — Вип. 37. — С. 34 — 37.
2. Горлачук В. В. Передумови запровадження ринку земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва / В. В. Горлачук, С. М. Белінська // Економіка АПК. — 2007. — №7. — С. 18 — 20.
3. Трегобчук В. М. Удосконалення земельних відносин в аграрній сфері : наук. доп. / В. М. Трегобчук, Н. М. Скурська, В. Д. Яровий. — К. : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2004. — 47 с.
4. Мельник Л. Л. Продуктивне й раціональне землекористування у контексті його форм / Л. Л. Мельник // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. — 2008. — №2. — С. 172 — 176.

5. Будзяк В. М. Трансформація земельної власності в сільському господарстві / В.М. Будзяк // Продуктивні сили і регіональна економіка : ч.2. — К. : РВПС України НАНН України, 2002. — С. 168 — 173.
6. Семеряк Ю. А. Орендні земельні відносини в аграрному секторі економіки та напрямки їх вдосконалення / Ю. А. Семеряк, М. Г. Москва // Науковий вісник НЛТУ. — 2010. — № 20. — С. 247 — 253.
7. Шобаніна О. В. Орендні земельні відносини: сучасний стан та основні напрямки вдосконалення / О. В. Шобаніна // Економіка АПК. — 2008. — № 7. — С. 7 — 13.
8. Єрмаков О. Ю. Розвиток регіонального ринку оренди сільськогосподарських земель / О. Ю. Єрмаков, А. Л. Кравченко // Економіка АПК.—2007.—№.6.—С. 10—14.
9. Агрохолдинги в Україні: добре чи погано? // Німецько-Український Аграрний Діалог: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. — К, 2008. — 20 с.